

ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀ

(ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ ਦਾ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼)

ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਕੁੱਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਨਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾ ਫੌਜੀਆ ਸਈਦ ਵਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ *ਟੈਬੂ: ਦੀ ਹਿਡਨ ਕਲਚਰ ਆਫ ਰੈੱਡ ਲਾਈਟ ਏਰੀਆ* ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ *ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀ*, ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ 2006 ਵਿੱਚ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀਆ ਸਈਦ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਸ਼ਾਹੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ - ਨਾਚੀਆਂ, ਵੇਸਵਾਵਾਂ, ਦੱਲਿਆਂ, ਸਾਜਿੰਦਿਆਂ - ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਖੋਜ ਦੌਰਾਨ ਸਈਦ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ (ਉਸਤਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੁਗਿਰਦਾਂ) ਨਾਲ ਸਹੇਲਪੁਣਾ ਅਤੇ ਦੋਸਤੀ ਪਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਈਦ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਮ ਇਨਸਾਨਾ ਵਾਂਗ ਵਰਤਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮੰਦੀ ਪੂਰਵਪਾਰਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤਣ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ (ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ), ਸੁਫਨਿਆਂ, ਸੁਫਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਚਕਨਾਚੂਰ ਹੁੰਦੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿੱਧੇ ਪਰ ਦਿਲਟੁੰਬਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਇਕ ਬਾਰਾਂ-ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਸੋਨੀਆ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਹ-ਵਪਾਰ ਦਾ ਧੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ:

ਇਕ ਹੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਬਾਲਗ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਹੱਲੇ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੈਕਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਪਰ ਸੋਨੀ ਇਸ ਤਣਾਉ ਕਾਰਨ ਬੜੀ ਦੁੱਖਿੱਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਝੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਅਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਬਾਲਗ ਵਾਂਗ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਟੁੱਟੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਫ ਸੀ ਉਹਦੀ ਰੂਹ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਗੜ੍ਹਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। (ਸਫਾ 260)

ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਸਈਦ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ (ਪੈਟਰੀਆਰਕੀ) ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਟੇਟ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਰੰਡੀਗਿਰੀ ਨੂੰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਨੇ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਕੀਤਾ ਏ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” (ਸਫਾ 294) ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਨਜ਼ਰੀਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕਾਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਖ਼ੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਐਮਾਜ਼ੋਨ ਕਾਮ ਦੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟ (<http://www.amazon.ca/>) ਤੋਂ 15-20 ਡਾਲਰ ਵਿੱਚ ਖ਼ੀਦ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ੀਦਣ ਲਈ ਉਹ ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। **-ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ**